

сування важливо розробити компенсаційні механізми і для банківської системи, адже вона теж зазнає значних збитків внаслідок війни.

Можна резюмувати, що в результаті воєнних дій у сфері кредитних зобов'язань, забезпечених іпотекою виникла велика кількість нових проблем, вирішення яких є нагальною потребою. Частина з них вже подолано шляхом внесення змін до цивільного законодавства, проте значна кількість питань залишаються відкритими та потребують правового врегулювання з боку держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>
3. Провнесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
4. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо підтримки позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії російської федерації проти України № 7441-1 від 14.06.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39793>

Мандажси Іван Степанович,

студент 3 курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»

***Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Павлова В. Г.***

НЕУСТОЙКА ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Одним із ключових принципів цивільного права є принцип належного виконання договірної зобов'язання. Дана засада передбачає, що сторони договірної зобов'язання мають виконати свої обов'язки, що передбачені певною угодою, у відповідності до положень остан-

ньої, чинного законодавства чи звичаїв ділового обороту. Однак, з огляду на повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, все більше контрагентів неналежно виконують взяті на себе зобов'язання, що спричиняє негативні правові наслідки не лише для договірних сторін, а й для держави, оскільки у такому разі порушується її соціальне та економічне благополуччя. З огляду на вказане, видається актуальним розглянути неустойку як спосіб забезпечення виконання зобов'язання.

Неустойка є найпоширенішим й найбільш традиційним способом забезпечення виконання зобов'язання у цивільному праві, яке має своє коріння ще із Законів царя Хаммурапі. Як вказує Резніченко С. В., в етимологічному значенні цей «термін походить від старослов'янського слова «стояти», що в свою чергу означало стояти на своєму слові, виконувати свою обіцянку. Той, хто не «встояв» і тим самим порушив умови мав сплатити грошову суму – неустойку» [3].

На сьогодні неустойка як спосіб забезпечення виконання зобов'язання є важливим інститутом цивільного права нашої держави, який знайшов своє нормативне закріплення у § 2 глави 49 розділу I книги п'ятої Цивільного кодексу України. Відповідно до положень цього нормативно-правового акту під неустойкою слід розуміти «грошову суму або інше майно, які боржник повинен передати кредиторі у разі порушення боржником зобов'язання». При цьому, вітчизняний законодавець в залежності від способу порушення зобов'язання виділяє два самостійних види неустойки: штраф (вираховується у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання) та пеня (вираховується у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання) [5]. При цьому, слід наголосити, одночасне застосування за одне порушення обох різновидів є порушенням принципу заборони подвійної відповідальності, що закріплено в ст. 61 Конституції України [2].

Варто відзначити, що неустойка як спосіб забезпечення виконання зобов'язання передбачена й низкою інших нормативно-правових актів, зокрема, Господарським кодексом України, Податковим кодексом України, Законами України «Про банки та банківську діяльність», «Про захист прав споживачів» тощо. Також даний інститут попри свою давність є предметом багатьох рішень Верховного Суду, які спрямовані на покращення його реалізації (наприклад, Постанова Верховного Суду України від 24 лютого 2016 року № 6-1824цс15). З

огляду на це, чимало науковців присвячують свої роботи саме даному способу забезпечення виконання зобов'язання). Аналізуючи погляди останніх, на мою думку, слід розділити твердження Є. О. Харитонова про те, що неустойка має ряд специфічних характеристик, серед яких варто відзначити:

- «можливість стягнення неустойки за сам факт порушення зобов'язання, коли відсутня необхідність надання доказів, які б підтверджували завдання збитків та їх розмір. Це підкреслює її спрощений характер, на відміну від гарантії, де встановлено загальний обов'язок кредитора подати гаранту вимогу, в якій має зазначатися причина порушення боржником основного зобов'язання, забезпеченого гарантією;
- можливість для сторін на свій розсуд сформулювати умови договору про неустойку, у тому числі в частині її розміру, порядку обчислення;
- можливість для кредитора оперативно компенсувати збитки, завдані йому невиконанням договору, у зручній для нього грошовій формі» [4, с. 101].

Характеризуючи особливості реалізації неустойки як способу забезпечення виконання зобов'язання, на мою думку, насамперед слід відмітити, що право використати досліджуваний спосіб є у кредитора незалежно від існування збитків від невиконання чи неналежного виконання зобов'язання; у такому випадку проценти не нараховуються. Разом з тим, варто відмітити, що кредитор може бути позбавлений права на неустойку у випадку, якщо боржник зможе довести, що відповідне порушення сталось з огляду на дію непереборної сили або внаслідок випадку.

Предмет неустойки, відповідно до положень чинного Цивільного кодексу України, не має жорстких вимог: ним можуть бути грошова сума, рухоме і нерухоме майно. Але при цьому, слід відмітити, що розмір неустойки може бути збільшений (безпосередньо у договорі, якщо це не заборонено законом) та зменшений (рішенням суду за наявності обставин, що мають істотне значення).

Передання неустойки не має наслідком звільнення боржника від виконання свого обов'язку в натурі, а також жодним чином не позбавляє кредитора права на відшкодування завданих збитків.

Також, в рамках даного дослідження слід звернути увагу й на те, що в окремих випадках держава має змогу корегувати процес реа-

лізації неустойки як способу забезпечення виконання зобов'язання. Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 05 березня 2022 р. № 206 «Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану» встановлено заборону «нарахування та стягнення неустойки на заборгованість, утворену за несвоєчасне та/або неповне внесення населенням плати за житлово-комунальні послуги» [1]. На мою думку, даний нормативно-правовий акт попри обмеження прав кредиторів забезпечує права боржників, які з огляду на воєнний стан в державі опинились у скрутному матеріальному становищі та не мають змоги належною мірою виконувати свої зобов'язання. Разом з тим, варто наголосити, що такий акт має обмеження у часі, що таким чином забезпечує й кредиторів від майбутніх збитків.

Підсумовуючи всі вище зазначені положення, можна зробити висновок, що неустойка як доволі давній спосіб забезпечення виконання зобов'язання є актуальними інститутами й нині, який знайшов своє відображення у чинних національних нормативно-правових актах, судовій практиці, діяльності правозастосовувачів, а також думках науковців. Окрім того, досліджуваний інститут залишається динамічним і дає змогу забезпечувати права та інтереси не лише кредиторів, а й боржників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 05 березня 2022 р. № 206. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-oplati-zhitlovo-komunalnih-poslug-v-period-voyennogo-stanu-206>
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Резніченко С. В., Осадчук А. В. Неустойка як вид забезпечення виконання зобов'язань. URL: <https://cutt.ly/4N6lPff>
4. Цивільне право України : В 2-х томах. Т. 2. Підручник. За ред. д-ра юрид. наук, професор С. О. Харитонова; канд. юрид. наук Н. Ю. Голубевої. Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. 872 с.
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст.356.